

تاثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در کشورهای اسلامی پسا مستعمره: مطالعه موردی پاکستان

منیرالسادات حسینی^۱

دکتری آموزش زبان انگلیسی و مدرس دانشگاه پیام نور مرکز تهران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۸/۱۸

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

۲۰۷

تاثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

چکیده

هدف از تحقیق حاضر مطالعه ساختار هویت زبان آموزان انگلیسی در کشورهای اسلامی مانند پاکستان است که زبان انگلیسی را به‌عنوان زبان دوم فرامی‌گیرند. در این تحقیق تأثیر زبان انگلیسی بر هویت افراد به‌صورت کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفته است. ۴۰ دانشجوی زبان انگلیسی در دانشگاه لاهور پاکستان، به‌عنوان یک کشور اسلامی در منطقه که زبان انگلیسی سال‌ها در کنار زبان اردو زبان رسمی این کشور بوده و پس از گذر از استعمار همچنان زبان دوم کشور محسوب می‌شود، شرکت کرده‌اند. شرکت‌کنندگان به یک پرسشنامه و مصاحبه پاسخ دادند. نتایج نشان دادند که هویت این افراد سیال و در حال تغییر است. بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که سیاستمداران و تصمیم‌گیرندگان آموزشی، سیاست‌هایی را اتخاذ کنند که دانشجویان و زبان آموزان بتوانند در حین یادگیری زبان دیگر، هویت اصلی خود را حفظ و تقویت کنند به‌نوعی که خود را به‌عنوان یک مسلمان خوب و یک فرد صلح‌طلب در جامعه جهانی معرفی کنند و به مسلمان بودن خود افتخار کنند. در این صورت نه تنها تحت تأثیر فرهنگ غرب قرار نمی‌گیرند بلکه می‌توانند خود مشوق و مبلغ فرهنگ اسلامی در دیگر کشورهای غیر اسلامی باشند.

واژه‌های کلیدی: تداوم هویت، تغییر هویت، کشورهای اسلامی، آموزش زبان انگلیسی، پاکستان

تحقیق و کندوکاو در یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم و یا زبان خارجه و ساختار هویت زبان آموزان همواره از مهم ترین موضوعات مورد تحقیق بوده است (آنبرین، ۲۰۱۵). زبان ابزاری برای برقراری ارتباط است اما درعین حال می تواند وسیله ای برای ابراز هویت فرد و احساسات وی و نحوه برقراری ارتباط او با دنیای خارج باشد (نورتون، ۲۰۰۰، ص ۴۵۶). مطالعاتی در مورد نشان دادن تأثیر یادگیری زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در کشورهای انگلیسی زبان انجام شده است. برای مثال نورتون (۲۰۰۰) مطالعه موردی بر روی ساختار هویت پنج زبان آموز زن مهاجر در کشور کانادا که یک کشور انگلیسی زبان است انجام داد. اما مطالعات و تحقیقات در زمینه بررسی تأثیر یادگیری زبان دوم بر هویت افراد در یک کشور غیر انگلیسی زبان، بخصوص در کشورهای اسلامی که زبان انگلیسی عمدتاً به عنوان زبان خارجه یا زبان دوم تدریس می شود بسیار نادر است. از این رو هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم بر هویت دانشجویان دانشگاه در کشور پاکستان است. در ایران زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجه و در کشور پاکستان زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم آموزش داده می شود. کشورهای اسلامی که زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم تدریس می شود کشورهایی هستند که عمدتاً مستعمره کشورهای انگلیس یا آمریکا بوده اند و بنابراین الزاماً این زبان در این کشورها در طول استعمار زبان رسمی محسوب می شده است و به عنوان زبان دوم در مدارس و دانشگاهها آموزش داده می شده است و پس از استعمار نیز همچنان با این عنوان در سیستم آموزشی کشور جایگاه خود را حفظ کرده است مانند پاکستان و هند (آنبرین، ۲۰۱۵، ص ۳۸۲). یک جمعیت در حال رشد، تقاضاهایش برای منابع اساسی نیز افزایش می یابد. با پیشرفته تر شدن فناوری، گوناگونی و میزان منابع مورد نیاز جامعه بیشتر می شود. «در صورت برآورده نشدن تقاضاها، برای ایجاد توانایی های جدید جستجو به عمل خواهد آمد و چنانچه این منابع را نتوان در داخل مرزهای کشور به دست آورد فشارهای جانبی برای تحصیل آنها از آن سوی مرزهای ملی به وجود خواهد آمد» (بازدار و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۵۲).

۱.۱. جستجوی هویت در تاریخ پاکستان

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسة العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های جهانی اسلام

۲۰۹

تابه پژوهش آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

استفاده از زبان انگلیسی در شبه‌قاره هند-پاکستان به قبل از تاریخچه پاکستان برمی‌گردد. زبان انگلیسی اولین بار توسط حاکمان بریتانیایی در قرن ۱۶ در شبه‌قاره هند-پاکستان معرفی شد (محبوب، ۲۰۰۹). در سراسر حاکمیت بریتانیا، زبان انگلیسی به‌عنوان زبان رسمی، سیاسی و اجتماعی به رسمیت شناخته شد. در طول فرمانروایی بریتانیا، کاربرد این زبان برای اولین بار به دلیل تحرکات سیاسی-اجتماعی و اقتصادی منطقه گسترده شد (محبوب، ۲۰۰۹؛ رحمان، ۱۹۹۶). اما مردم این زبان را به‌طور عمده از طریق آموزش رسمی فرامی‌گرفتند.

علی‌رغم اینکه زبان اردوزبان ملی و رسمی پاکستان بود، زبان انگلیسی از زمان پیدایش در سال ۱۹۴۷، بخش مهمی از پاکستان در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی بوده است (محبوب، ۲۰۰۹). موقعیت بالای زبان انگلیسی در این کشور از زمان آغاز پاکستان ایجاد شد، زمانی که محمدعلی جناح، بنیان‌گذار و نخست‌وزیر این کشور، سخنرانی افتتاحیه خود را به زبان انگلیسی در اولین جلسه مؤسسان به مناسبت استقلال پاکستان ایراد نمود. به‌طور خلاصه، تا زمان اعلام استقلال پاکستان، زبان انگلیسی چنان در ساختار اجتماعی و سیاسی کشور ریشه دوانده بود که از نظر قانون اساسی یکی از زبان‌های رسمی محسوب می‌شد (محبوب، ۲۰۰۹؛ رحمان، ۱۹۹۶). تحقیقات زیادی که منحصراً مبتنی بر زبان و هویت انگلیسی بوده است انجام شده است، هرچند در بعضی تحقیقات به‌عنوان یک موضوع واحد مورد بحث قرار گرفته است (اشرف، ۲۰۰۷). محبوب (۲۰۰۹) همچنین تأکید می‌کند که تحقیقات محلی بسیار کمی مربوط به آموزش و یادگیری زبان انگلیسی و تأثیر آن بر یادگیرندگان و هویت آن‌ها وجود دارد. لذا تحقیق حاضر بر آن است که این کمبود را با انجام تحقیق کمی و کیفی جبران نماید.

۱,۲ وضعیت موجود آموزش زبان انگلیسی در پاکستان

کاچرو (۱۹۸۵) گسترش زبان انگلیسی را با استفاده از سه مدل دایره‌ای متمرکز توصیف کرده است: دایره درونی، دایره بیرونی و دایره در حال گسترش. به نظر وی، دایره درونی به کشورهایی که زبان انگلیسی زبان اصلی و مادری آن‌ها هست اشاره دارد، مانند کشورهای آمریکا، انگلیس، کانادا، استرالیا، و نیوزیلند. دایره بیرونی نمایانگر مناطقی است که گونه‌های غیربومی زبان (زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم) در آن‌ها نهادینه شده است، یعنی کشورهایی که مدت‌ها مستعمره کشورهای انگلیسی‌زبان بوده‌اند، مانند هند و پاکستان. و دایره در حال

گسترش شامل کشورهای است که انگلیسی به عنوان زبان خارجه استفاده می شود مانند چین و ایران. بر اساس این تعریف، پاکستان جزو کشورهای دایره درونی است که انگلیسی در کنار زبان اردوزبان رسمی کشور شناخته شده و آموزش آن به عنوان یک زبان رسمی در مدارس کشور اجباری بوده و از آنجا که یک موضوع درسی اجباری در مقطع کارشناسی است، تبدیل به یک زبان قوی تر در سطح دانشگاه گردیده است. علاوه بر آن، انگلیسی تنها زبان آموزشی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است. تمام مدارک دانشگاهی در کلیه رشته های علوم پایه، علوم انسانی و علوم اجتماعی پس از موفقیت دانشجویان در یادگیری این زبان و موفقیت در امتحانات زبان اعطا می شود.

نیازهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و همچنین اهمیت اجتماعی که توسط نخبگان حاکم بر این کشور به زبان انگلیسی داده شده است آن را تبدیل به یک زبان خیلی مهم کرده است به طوری که وضعیتی متمایزتر از زبان اردو در حوزه های اقتصادی و اجتماعی این کشور پیدا کرده است (رحمان، ۱۹۹۷). رحمان (۲۰۰۴) اظهار می دارد که نخبگان حاکم بر کشور به این دلیل به وضوح از زبان اردو حمایت می کنند که دارای ارزش نمادین یکپارچه به ایدئولوژی حاکم بر پاکستان است تا از این طریق بتوانند حمایت طبقه متوسط شهری را کسب کنند و این سیاست توانسته است آن ها را در حفظ قدرتشان در استان های مختلف کشور یاری دهد. انگلیسی نقش دروازه بان را در ورود نسل جوان نخبه به موقعیت های اجرایی ایفا می کند و همچنین امکان ورود این جوانان نخبه به بازارهای بین المللی کار را فراهم می کند (همان منبع)، اما این حمایت پنهانی است. از این رو بچه های عوام در مدارس دولتی اردوزبان تحصیل می کنند در حالی که نخبگان کودکان خود را به مدارس گران انگلیسی زبان می فرستند. غلبه زبان انگلیسی در پاکستان را می توان تقریباً در تمام جنبه های زندگی مشاهده نمود؛ به طور مثال، در سیاست، آموزش عالی، علم و فناوری، رسانه، صنایع، و همچنین در فرهنگ جوانان. رحمان (۱۹۹۷) اظهار می کند که به منظور تحمیل زبان انگلیسی در مدارس اردوزبان، مددکاری اجتماعی و اقتصادی کمتری به این مدارس ارائه می شود. اشرف (۲۰۰۷) در تحقیقی که در کراچی پاکستان انجام داد نشان داد که زبان انگلیسی به قدرت و موقعیت اجتماعی در پاکستان وصل است. منصور (۲۰۰۲) نیز استدلال می کند که یادگیری زبان انگلیسی در کشور پاکستان غالباً به عنوان ابزاری برای رسیدن به موقعیت اجتماعی بالا که بر هویت زبان آموزان تأثیر گذار

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية تدراس العالم الاسلامی
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش های باسی جهان اسلام

۲۱۰

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

است دیده می شود.

۱,۳ زمینه تحقیق

افراد شرکت کننده در این تحقیق شامل دانشجویان دانشگاه لاهور پاکستان که بزرگ ترین دانشگاه آسیا است هست. فارغ التحصیلان این دانشگاه دارای موقعیت متمایز در جامعه هستند و بسیاری از آنان دارای موقعیت های کلیدی در سیاست، رسانه، آموزش، علم و فن آوری هستند. این دانشگاه دارای تاریخچه قوی آموزش و یادگیری زبان انگلیسی است که از سال ۱۹۲۲، زمان حاکمیت بریتانیا در این کشور، تأسیس شده است. این تحقیق بر روی دانشجویان مقطع کارشناسی علوم پایه، که یک دوره کارشناسی چهارساله در این دانشگاه می گذرانند، انجام شد. دانشجویان موضوعات درسی را در این دانشگاه به طور عملی فرامی گیرند که این امر شخصیت و هویت آنها را شکل می دهد. اکثر دانشجویان ورودی این دانشگاه از مدارس دولتی اردوزبان محلی بوده و ورودی های خیلی کمی از مدارس گران انگلیسی زبان هستند. در پاکستان مدارس نقش شبکه های اجتماعی را ایفا می کنند و تا حدودی عامل تعیین کننده در شکل گیری هویت های مبتنی بر روابط در جامعه این کشور هستند.

مشاهده شده است که در میان دانشجویان سال اول کارشناسی در ابتدا روابط دوران مدرسه وجود دارد، اما در سال دوم و بعد از آن در کلاس انگلیسی به تدریج بر اساس نگرش آنها نسبت به یادگیری زبان انگلیسی تغییر شکل می دهد. هویت دانشجویان در نتیجه انتقال از مدارس اردوزبان به دانشگاه انگلیسی زبان تحت تأثیر قرار می گیرد که همچنین بر عملکرد تحصیلی آنها در موضوع انگلیسی نیز تأثیرگذار است (آنبرین، ۲۰۱۵). همچنین مشاهده شده است که یادگیری زبان انگلیسی آنان را در تعیین اهدافشان همان طوری که به ارزش زبان انگلیسی در بازار کار پی می برند یاری می دهد؛ به عبارت دیگر، هرچه در زبان انگلیسی مهارت بیشتری کسب می کنند به اهداف شغلی بیشتری می توانند نائل شوند. طبق گفته های نورتون (۲۰۰۰) فرض می شود که با تغییر زبان، ساختار هویت فرد نیز تغییر می کند. در این تحقیق، تمایز بین زبان های بومی و زبان های غیربومی بسیار حائز اهمیت است. بنابراین زبان بومی در این تحقیق زبان اردو و زبان دوم یا زبان غیربومی زبان انگلیسی است که در کشور پاکستان به عنوان زبان دوم آموزش داده می شود.

۲. پیشینه تحقیق

هویت را می‌توان به دو روش اساسی و غیراساسی تعریف کرد (ویرکولا و نیکولا، ۲۰۱۰). در دیدگاه اساسی، هویت به چیزی که با فرد مرتبط است شناخته می‌شود؛ در این دیدگاه هویت مفرد و ثابت است. و اما در دیدگاه غیراساسی، هویت یک چشم انداز در حال تغییر دیده می‌شود، به این معنی که هویت سیال و چندگانه است و هرگز پایان نمی‌پذیرد و دائماً در زمان‌ها، مکان‌ها و گفتمان‌های مختلف در حال تغییر است (هال، ۱۹۹۶؛ وودوارد، ۱۹۹۷). اکثر تحقیقات کنونی هویت را از منظر غیراساسی مورد توجه قرار می‌دهند (ویرکولا و نیکولا، ۲۰۱۰). نورتون (۲۰۰۰) هویت را این‌چنین تعریف می‌کند: «چگونه یک فرد رابطه خود با جهان را درک می‌کند، چگونه این رابطه در طول زمان و مکان ساخته می‌شود، و چگونه فرد توانایی‌های آینده را درک می‌کند.» (ص ۵)

این تعاریف ساختار هویت را در نتیجه تعامل فرد با جهان اجتماعی نشان می‌دهد. در پاکستان برخی روابط، مانند خانواده، دوستان و همکاران از نظر فرهنگی ارزشمند هستند و بر هویت فرد تأثیر می‌گذارند. بلاد (۱۹۹۴) اذعان دارد که خانواده و روابط در پاکستان پایه و اساس نهاد اجتماعی است که اعضای آن هم هویت و هم امنیت را تأمین می‌کند. اندرسون و همکاران (۲۰۰۹) بیان می‌کنند که ساختار هویت هرگز متوقف نمی‌شود بلکه با توجه به تأثیر و تجربه تعامل با دیگر افراد تغییر می‌کند. بنابراین، هنگامی که زبان آموزان وارد دانشگاه می‌شوند، فرهنگ زبان آن‌ها به انگلیسی تغییر می‌یابد. آن‌ها در دوران تحصیل در دانشگاه، در سطح فشرده کلاسهای زبان انگلیسی شرکت می‌کنند، که بر هویت آن‌ها تأثیر می‌گذارد. بنابراین، به تدریج شروع به تغییر هویت شکل گرفته در زمان مدرسه خود می‌کنند (اندرسون و همکاران، ۲۰۰۹). از نظر برزگر و عزیز خانی (۱۳۹۵) کمالیسم منطبق سازی رادیکال با فرهنگ و تمدن غربی را پیشه خود ساخت اما این روند نیز علاوه بر عدم کارایی، مشکل دیگری را به نام مسخ هویت در میان جوامع اسلامی ایجاد کرد (برزگر و عزیز خانی، ۱۳۹۵).

۲،۱ دو ماهیت هویت

طبق نظر فان (۲۰۰۸) هویت پایدار و هویت متغیر دو ماهیت هویت هستند که در معرض «ثبات در تغییرات و یا تغییراتی که در طول خطوط پیوستگی رخ می‌دهد.» قرار دارند (ص ۵۶). بنابراین در بررسی تصویر کلی هویت، تمرکز صرف بر هر کدام از این دو

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association

جمعية دراسات العالم الإسلامي

فصلنامه علمی - پژوهشی

پژوهش‌های باسی جهان اسلام

۲۱۲

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسة العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین اسلام

۲۱۳

تابه پژوهش
آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

مفید نیست. از این رو درک فرایند هویت به طور کلی نیازمند مطالعه روابط بین این دو، یعنی تداوم هویت و تغییر هویت، است تحقیقات اندکی در این خصوص انجام شده است (هویتزو، ۲۰۱۲)، از این رو در تحقیق حاضر به بررسی روابط بین این دو ماهیت هویت در یکی از کشورهای اسلامی که زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم آموخته و استفاده می شود پرداخته ایم. متعاقب نتایج این تحقیق به بررسی هویت در میان زبان آموزان یک کشور اسلامی دیگر که زبان انگلیسی زبان خارجی محسوب می شود، یعنی ایران، خواهیم پرداخت.

۲،۱،۱ هویت پایدار

نظریه های اجتماعی فرهنگی به بینش ویگوتسکی (۱۹۷۸) در تأکید بر ماهیت اجتماعی فرایند یادگیری توجه دارند و از طرف دیگر به نظریه های معاصر هم چون ورش (۱۹۹۸) و روگوف (۲۰۰۳) که نظریه های ویگوتسکی را گسترش داده اند می پردازند. ویگوتسکی (۱۹۷۸) استدلال می کرد که انسان ها با ابزار فیزیکی و نمادین در جهان عمل می کنند و در این میان بر ابزار نمادین زبان تأکید می کند، با این استدلال که یادگیرندگان «کنترل بیشتری بر ابزار میانجیگری که توسط فرهنگشان در دسترس قرار می گیرد خواهند داشت، از جمله زبان برای روابط میان فردی (تعامل اجتماعی) و اهداف درون فردی (تفکر)». (لانتولف، ۲۰۰۰). از این نظرگاه، می توان یادگیری را یک فرایند اجتماعی دید که در آن یادگیرندگان هم از نظر سیاسی و هم تاریخی، با استفاده از ابزار فرهنگی، درگیر فعالیت های یادگیری می شوند. از این رو، آن ها نوعی رفتار را که نیازمند مشارکت در گروه های اجتماعی است ایجاد می کنند (نورتون و توهی، ۲۰۱۱). این عوامل سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، و تاریخی حس منسجمی از هویت را در افراد و یادگیرندگان شکل می دهند و یادگیرندگان با این حس هویت، مادامی که در موقعیت مشابه قرار داشته باشند، به تجربیات اجتماعی، فرهنگی و تاریخی خود ادامه می دهند (هویتزو، ۲۰۱۲).

نورتون (۲۰۱۰) زبان آموزان را به عنوان افرادی که دارای تاریخچه های پیچیده اجتماعی هستند توصیف می کند. وی همچنین اذعان می دارد که یادگیرندگان زبان با تاریخچه اجتماعی خود که شامل تاریخچه های یادگیری است سروکار دارند. یادگیرندگان بر تاریخ یادگیری خود تکیه می کنند تا به آن ها در یادگیری فعلی در زمینه های جدید کمک کند. تجربه های قبلی یادگیرندگان نیز نقش مهمی در ساخت هویت ایفا می کنند و این حس هویت معمولاً

در نتیجه تکرار تجربیات تداوم می‌یابد (هویژو، ۲۰۱۲؛ فان، ۲۰۰۸).

التیامی نیا و تقوایی نیا (۱۳۹۵) در رابطه با سیاست‌های داخلی و خارجی هویت‌ساز معتقدند که:

قدرت نرم در سیاست داخلی و خارجی سبب هویت‌سازی، تحریک و بسیج افکار عمومی برای تحقق اهداف کلان نظام سیاسی، احیاء هویت‌های فروپاشیده، ایجاد وحدت در داخل، تحکیم موقعیت و مواضع سیاسی منطقه‌ای و بین‌المللی آن نظام، تقویت حس پویایی، پیشرفت و تقویت روحیه جهادی و دفاع از موجودیت آن نظام و آرمان‌های آن می‌شود اما در نظام‌های سخت و غیر الهی سبب استعمار نوین، توجیه رفتارهای سلطه طلبانه، تحریک افکار عمومی علیه دشمن خیالی، فرافکنی و سرپوش گذاشتن بر ناکامی‌ها و مشکلات داخلی آن نظام می‌شود. (ص ۱)

نظریه‌های پسا ساختارگرایی هویت را سیال، پویا، چندگانه و مجزا می‌بینند (نورتون، ۲۰۰۰). هویژو (۲۰۱۲) اشاره می‌کند که ویژگی‌هایی مانند چندگانگی یا مهر و مومیت موجب تغییر هویت می‌شوند. وی همچنین دو جنبه مهم تغییرات هویت را ذکر می‌کند که عبارت‌اند از: الف) ارتباطی، و ب) شکل گرفته. نوع «ارتباطی» به این ایده اشاره می‌کند که افراد خود را در رابطه با دیگران تعریف می‌کنند درحالی‌که هویت «شکل گرفته» از استدلال نورتون (۲۰۱۰) گرفته شده است که می‌گوید دسته‌های هویت «مجموعه‌ای از روابط است که از لحاظ اجتماعی و تاریخی در درون روابط خاص قدرت ایجاد می‌شوند». تحقیقات نشان می‌دهد که چندین عامل در مفهوم تغییر هویت دخیل هستند و مهم‌ترین آن‌ها تغییر محیط یا بافت است، خواه ارتباطی باشد، خواه ساخته شده‌اند.

۲،۱،۲ تغییر محیط

زبان و معنا سازنده هستند (شاکوری، ۲۰۱۳). به عبارت دیگر، اکتساب دانش جدید فرد از طریق مشارکت وی در گروه‌های خاص و شباهت فزاینده و همچنین شناسایی اعضای گروه یا اجتماع شرکت‌کننده رخ می‌دهد (توهی، دی و منیاک، ۲۰۰۷). شناسایی در واقع به حس تعلق خاطر به دلیل تعامل و مشارکت اشاره دارد. نظریه اجتماعی □ فرهنگی همچنین بر نقش فزاینده تعامل اجتماعی از طریق زبان برای توسعه شناختی تمرکز دارد (براون، ۲۰۰۷). این بدان معناست که ذهن از طریق تعامل با جهان در حال پیشرفت است و مفهوم فعالیت

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام

۲۱۴

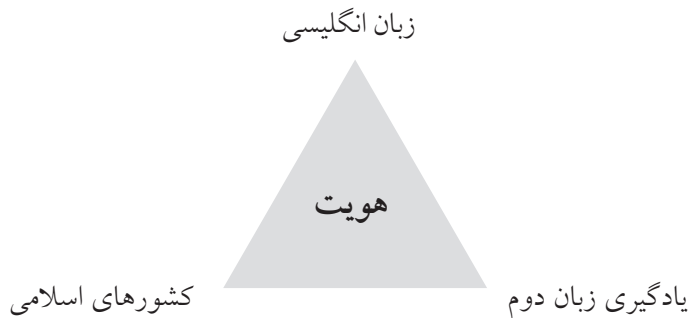
سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

میانجی را پیش می‌برد (شکوری، ۲۰۱۳). کراس (۲۰۰۶، به نقل از شکوری، ۲۰۱۳) استدلال می‌کند که انسان از طریق استفاده از ابزار میانجی مانند زبان با جهان در تعامل است و فرد همواره به دنیای روابط سیاسی و اجتماعی، که زمینه ثابت و متغیر بسته به تغییر زمینه است. در طی تعامل و مشارکت، شخص درگیر تلاش می‌کند تا هویت خود را با زمینه فعلی تثبیت نماید (همان).

یادگیرندگان از زبان برای شکل دادن به مکالمه استفاده می‌کنند، اما در عین حال، احساس خود را از این که چه کسی هستند و طرز فکرشان نسبت به رابطه با جهان (هویت) با دیگران به اشتراک می‌گذارند (نورتون، ۲۰۰۰). مطالعاتی برای نشان دادن تأثیر یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم بر هویت یادگیرندگان در کشورهای انگلیسی‌زبان انجام گرفته است، به‌طور مثال، تحقیق نورتون (۲۰۰۰) بر زنان مهاجر در کشور کانادا. اما تحقیق مشابه در بافت کشورهای غیربومی زبان انگلیسی مخصوصاً کشورهای بعد از مستعمره که زبان انگلیسی در آن‌ها زمانی به‌اجبار زبان رسمی کشور محسوب می‌شد انجام نگرفته است. تأثیر سیاسی و اجتماعی آن در این کشورها به‌ندرت مورد تحقیق قرار گرفته است و برخی از این کشورها بدون در نظر گرفتن تأثیر آن در برهه کنونی که دارای استقلال هستند همچنان مورد غفلت قرار گرفته است که می‌تواند عامل مخربی در تغییر هویت نسل جدید باشد. از این جهت، در تحقیق حاضر سعی شده است به سؤال زیر پاسخ داده شود:

- آیا یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم در کشورهای اسلامی مانند پاکستان بر تغییر هویت یا تداوم هویت زبان آموزان تأثیر دارد؟ و اگر دارد این تأثیر چگونه است؟ برای روشن‌تر شدن مسئله مدل نظری تحقیق در قالب نمودار شماره ۱ ترسیم شده است.

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق

۳. روش تحقیق

مطالعات هویت معمولاً با استفاده از روایت‌ها، مطالعات موردی، خاطرات، مصاحبه‌ها یا مشاهدات، معمولاً رویکرد کیفی را دنبال می‌کنند (موریتا، ۲۰۰۴)، اما این رویکرد به دلیل ماهیت انتزاعی بودن اغلب موردنقد قرار می‌گیرد. نورتون (۲۰۱۰) اظهار می‌دارد که اغلب مطالعات مربوط به هویت متناقض این دیدگاه است که هر تحقیقی می‌تواند ادعا کند که عینی یا بدون سوگیری است. بنابراین برای اینکه این تحقیق تا آنجا که امکان دارد از سوگیری بری باشد، از رویکرد مختلط استفاده شده است. در این تحقیق هم از روش تحقیق کمی و هم کیفی برای جمع‌آوری کردن داده‌ها و تحلیل آن‌ها استفاده شده است. در تحقیق کمی از روش میدانی با استفاده از پرسشنامه‌ای استفاده شده است که در تحقیقات اخیر مورد بهره‌برداری قرار گرفته است (خدادادی و ناوری، ۲۰۱۲). برای انجام تحقیق کیفی نیز از مصاحبه نیمه ساختاری استفاده شده است.

۴. تجزیه و تحلیل

محقق برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی، شبیه آنچه نورتون (۲۰۰۰) انجام داده است، از تفسیر شرکت‌کنندگان در مورد روابط بین افراد، دیدگاهشان نسبت به فعالیت‌های اجتماعی محلی و توسعه هویت حاصل شده برای پاسخ به سؤالات تحقیق استفاده نموده است. هویت اولیه به هویتی که در دوران دبیرستان کسب شده است اشاره دارد. آموزش زبان انگلیسی در مدارس اردوزبان نسبت به زمان اختصاص داده شده به واحد درسی و طیف وسیع موضوعات تحت پوشش آن بسیار محدود است. موضوعات مورد بحث در درس انگلیسی تنها شامل آن دسته از موضوعاتی می‌شوند که توسط هیئت ناظر بر کتب درسی توصیه می‌شود و صرفاً بر هویت و فرهنگ محلی تمرکز دارند. در نتیجه به دنبال چارچوب هویت (۲۰۱۲) فرض می‌شود که نگرش و تمایل شرکت‌کنندگان نسبت به مدرسه در مصاحبه یا پرسشنامه نشان‌دهنده هویت مدرسه باشد که هنوز حفظ شده است، در حالی که، نگرش و تمایل شرکت‌کنندگان نسبت به بافت دانشگاه بیانگر تغییر در هویت اولیه آن‌ها است. هر آیتم پرسشنامه به‌عنوان یک مقوله مستقل محسوب می‌شود و برای هر مقوله با استفاده از نرم‌افزار آماری OPASW (نرم‌افزار تجزیه و تحلیل پیش‌بینی شده)، فراوانی و درصد داده‌های کمی محاسبه گردید. نتیجه فراوانی

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام
جمعه نر است العالم الاسلامی

۲۱۶

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسة العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین اسلام

۲۱۷

تأثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

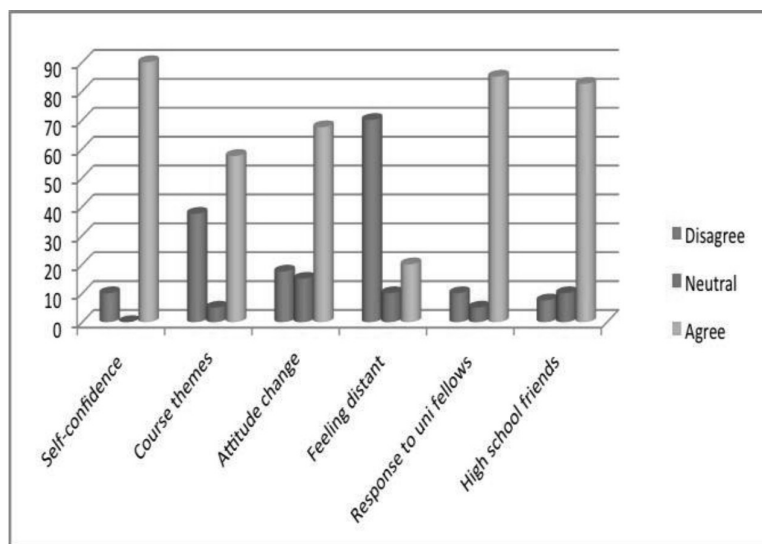
و درصد حاصل شده از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان‌دهنده آشکار تمایل شرکت‌کنندگان بود و بنابراین میزان تداوم هویت و تغییر هویت را نشان می‌داد. پاسخ شرکت‌کنندگان برای احتمالات آینده نیز با استفاده از فراوانی و درصد داده‌ها و همچنین داده‌های مصاحبه محاسبه گردید.

تغییر هویت نسبت به هویت اولیه دوران مدرسه «ارتباطی» است. هویزر (۲۱۲) معتقد است که اولین سال دانشگاه مرحله گذار از تحصیلات ثانویه به آموزش عالی در زمینه یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم (ESL) است که در آن زبان آموزان ساختار هویت را در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی تجربه می‌کنند. از این رو، در مطالعه حاضر فرض بر این است که تغییر هویت دوران مدرسه یادگیرندگان در سال اول دانشگاه و در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم رخ می‌دهد و هویت فعلی آن‌ها بر اساس تجربیات اولیه ایشان بوده است. در این تحقیق، شش مقوله در تحلیل ساخت یا تغییر هویت به کار گرفته شده است:

- ۱) پاسخ دانشجویان به افزایش اعتماد به نفس در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم،
 - ۲) تأثیر بافت ESL (یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم) در مدرسه و دانشگاه (موضوعاتی که در کلاس به یادگیرندگان آموخته می‌شود) بر هویت دانشجویان،
 - ۳) تغییر نگرش دانشجویان به پاسخ به نظرات خانواده (درباره حفظ روابط، سیاست، شغل و غیره)،
 - ۴) احساس دور شدن از خانواده هنگامی که با آن‌ها به زبان انگلیسی صحبت می‌کنند،
 - ۵) تأثیر ESL در پاسخگویی به همکلاسی‌ها و اساتید دانشگاه (در احوالپرسی، ملاقات، کمک در یادگیری/یاددهی)، و
 - ۶) تأثیر ESL بر دوستان دبیرستانی یادگیرنده همان‌طور که او را از قبل درک کرده‌اند.
- از آنجاکه هدف تحقیق حاضر بررسی تداوم و تغییر هویت در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم است، تجزیه و تحلیل آماری مبتنی بر درصد موافقت یا عدم موافقت یا خشی (یعنی نداشتن نظر واضح) پاسخ‌دهندگان است، بنابراین نه تحت تداوم و نه تحت تغییر هویت بحث می‌شود.

شکل شماره ۱ نتایج تمام شش دسته را باهم نشان می‌دهد. این دسته‌بندی‌ها به‌صورت

جداگانه مورد بحث قرار می گیرند.

شکل ۱: تداوم یا تغییر هویت در نتیجه ESL با ذکر دسته بندی

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام
جمعیت نر اساتذ العالم الاسلامی

۴،۱ پاسخ دانشجویان به افزایش اعتماد به نفس در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم

نتیجه تحلیل آیتم شماره یک پرسشنامه (در مدرسه، یادگیری زبان انگلیسی اعتماد به نفس من را، به اندازه ای که در دانشگاه افزایش می یابد، بالا نمی برد) نشان می دهد که ۳۶ تا ۴۰ نفر از شرکت کنندگان با آن موافق هستند (شکل ۱). در کل، ۹۰٪ پاسخ دهندگان معتقدند که یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم عامل مثبتی در بالا بردن اعتماد به نفس آن‌ها در دانشگاه است.

افزایش اعتماد به نفس می تواند در نتیجه تجربیات یادگیری زبان انگلیسی زبان آموز باشد، همان طوری که رحمان (۱۹۹۶) بیان کرد که زبان انگلیسی به عنوان زبان قدرت در فرهنگ محلی شناخته شده است و همچنان که گویشور می تواند با زبان انگلیسی با دنیای بین المللی ارتباط قوی تری برقرار کند اعتماد بیشتری به دست می آورد. بر اساس مطالعات انجام شده در این زمینه، تجربه روزانه یادگیرندگان در تلاش برای ایجاد هویت با این تجربیات بسیار

حائز اهمیت است. در فرهنگ مدارس محلی دولتی در پاکستان، زبان اردو وسیله آموزش و همچنین زبان اصلی یادگیری/یاددهی است. در این بافت توجه بسیار کمی به انگلیسی می‌شود (رحمان، ۱۹۹۶؛ اشرف، ۲۰۰۷)، به‌غیر از یادگیری برای امتحانات که اغلب فشرده و مختصر است. این واقعیت را می‌توان چنین توجیه کرد که در زمان مدرسه یادگیرندگان زبان محلی و هویت‌های مربوط به فرهنگ خود را تکمیل می‌کنند. اما به‌محض اینکه وارد دانشگاه می‌شوند، زمینه زبان به انگلیسی، که زبان آموزش و زبان غالب در رده‌های درس است تغییر می‌کند؛ بنابراین ۹۰٪ از شرکت‌کنندگان معتقد بودند که اعتماد به نفس آن‌ها با تمرین و کاربرد بیشتر زبان انگلیسی در مجموعه دانشگاه افزایش می‌یابد که نشان‌دهنده یک تغییر مثبت است و گاهی به‌سوی تغییر هویت آن‌ها محسوب می‌شود. نتایج مصاحبه در نقل قول شماره یک که توسط شرکت‌کننده شماره الف نقل شده است نیز نشان می‌دهد که تغییر در اعتماد به نفس زبان‌آموز در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی حاصل شده است.

گزیده ۱:

«دریافت دانشگاه ایده‌های من کاملاً تغییر کرد. بعد از مطالعه زبان و ادبیات انگلیسی من فعال‌تر، عملی‌تر و واقع‌نگرتر شدم و اعتماد به نفسم بیشتر شد. در حال حاضر من در حال تجارت در کشورهای انگلیسی‌زبان هستم.»
(دانشجوی الف)

اگرچه داده‌ها در شکل شماره یک نشان می‌دهند که ۴ نفر از ۴۰ نفر (۱۰٪) از دانشجویان احساس اعتماد به نفس بیشتری در مدرسه دارند، نقل قول دوم حاصل از مصاحبه نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان اغلب به هویت‌های اولیه کسب‌شده در مدارس به کار خود ادامه می‌دهند. در نتیجه این امکان وجود دارد که تداوم و تغییر هویت به‌طور هم‌زمان رخ دهد.

گزیده ۲:

«زمانی که من در مدرسه به زبان اردو صحبت می‌کردم اعتماد به نفس بیشتری داشتم، اما با مطالعه زبان انگلیسی در دانشگاه اعتماد به نفس من مختل شده است. من اصلاً در زبان‌های اردو و پنجابی گیج نیستم. وقتی وارد دانشگاه شدم، دیدم برخی از هم‌کلاسی‌هایم که از مدارس انگلیسی‌زبان آمده‌اند به راحتی و به خوبی انگلیسی صحبت می‌کنند و از این‌رو اعتماد به نفسم را

به‌عنوان یک دختر اردوزبان از دست دادم و حتی الآن هم احساس می‌کنم که مثل به دختر بچه مدرسه‌ای احساس اعتماد به نفس کمی دارم.» (دانشجوی ب)

۴,۲ تأثیر مطالب انگلیسی مدرسه و دانشگاه (موضوعاتی که در کلاس درس آموخته می‌شود) بر هویت دانشجویان

در پاسخ به این آیتم پرسشنامه که می‌گوید: (به‌اندازه‌ای که در دانشگاه علاقه‌مند به دنبال کردن موضوعات مورد بحث در کتاب‌های درسی انگلیسی بودم، در مدرسه علاقه‌مند به موضوعات کتاب درسی در کلاس انگلیسی نبودم)، نتایج تحلیل در شکل ۱ نشان‌دهنده پاسخ‌های مختلط از پاسخ‌دهندگان است. ۲۳ نفر از ۴۰ نفر (۵۷,۵٪) اذعان داشتند که ایشان توجه زیادی به موضوعات آموخته‌شده در کلاس‌های اجباری زبان انگلیسی در مدارس به‌اندازه‌ای که اکنون در دانشگاه دارند نداشته‌اند. از طرف دیگر، ۱۵ نفر از ۴۰ نفر (۳۷,۵٪) از پاسخ‌دهندگان با این گویه مخالف بودند. اغلب افراد به موضوعات کتاب‌های درسی دانشگاه علاقه نشان دادند. شاید یکی از دلایل عمده این علاقه این باشد که موضوع این کتاب‌ها مربوط به موضوعات روز مانند علوم، فناوری و دیدگاه‌های انسان‌ها است که دانشجویان آن را برای انتخاب عملی‌تر می‌یابند، در حالی که موضوعات کتاب‌های انگلیسی در مدارس مربوط به فرهنگ سنتی محلی است که بسیاری از یادگیرندگان آن‌ها را دنبال نمی‌کنند.

یکی از پاسخ‌دهندگان در جواب مصاحبه یادآوری کرد که هویت اجتماعی ساخته‌شده وی در مدرسه بر اثر باز شدن چشم‌هایش به روی دروس ESL، به‌کلی در دانشگاه، که مباحث از آنچه در مدرسه آموخته‌اند بسیار متفاوت‌تر است، تغییر کرده است. وی مخصوصاً به موضوعات مبتنی بر ادبیات انگلیسی اشاره کرد، مخصوصاً رمان‌هایی که در دو نیمسال تحصیلی خوانده است، مانند «جین ایر»، «بلندی‌های بادگیر»، و «غرور و تعصب» که بر روابط اجتماعی و نقش زنان تمرکز دارند. دی و میناک (۲۰۰۷) استدلال می‌کنند که هویت‌ها آزادانه تعیین نمی‌شوند بلکه تحت تأثیر مشارکت یادگیرندگان در فعالیت‌های اجتماعی شکل می‌گیرند و کلاس‌های درس سایت‌های فعالی هستند که یادگیرندگان هویت خود را ایجاد یا بازسازی می‌کنند. از این رو، پاسخ‌دهندگانی که با این گزاره پرسشنامه موافق بودند به نظر می‌رسد که تحت تأثیر موضوعات آموخته‌شده در دانشگاه قرار گرفته‌اند و هویتشان را با چنین موضوعاتی شکل داده‌اند.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Mothers Association
جمعیة نراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۲۲۰

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

۲۲۱

تابه پژوهش آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

با این وجود، ۳۷،۵٪ از شرکت‌کنندگان با این آیتم مخالف بودند که ممکن است به خاطر این واقعیت باشد که آن‌ها یا موضوعات کلاسی دانشگاه را دنبال نمی‌کردند و یا به هویت شکل گرفته در مدرسه که برایشان ارجحیت داشت چسبیده بودند. یکی از پاسخ‌دهندگان به مصاحبه (دانشجوی ب)، همچنین اظهار داشت که کلاس‌های ESL تغییر کمی در درک او از روابط بین انسان و محیط اطراف ایجاد کرده است. بنابراین، در کل، مشاهده شده است که تداوم و تغییر دست در دست یکدیگر دارند.

۴،۳ تغییر دیدگاه دانشجویان در پاسخ به نظرات خانواده درباره حفظ روابط، سیاست

و شغل

نتایج تحلیل آیتم «یادگیری ESL در دانشگاه به من آموخت که به نظرات خانواده‌ام نسبت به روشی که در زمان مدرسه پاسخ می‌دادم به‌طور متفاوت عکس‌العمل نشان بدهم»، نشان داد که ۲۷ نفر از دانشجویان (۶۷٪) پاسخ مثبت به این گزینه دادند در حالی که مجموعاً ۷ نفر (۱۷٪) به این آیتم پاسخ منفی داده‌اند.

گزیده ۳ نشان می‌دهد که دانشجوی ب دریافته است دیدگاه‌ها و نگرش‌هایی را که زبان انگلیسی به وی می‌آموزد با آنچه خانواده به او می‌آموزد متفاوت است. نقل قول زیر نشان می‌دهد که وی خود را در کلاس‌های زبان انگلیسی دختری آزاد و روبه‌جلو می‌بیند و از طریق تعامل زبان است که می‌تواند خود را به دیگران بشناساند (اندرسون و همکاران، ۲۰۰۹).

گزیده ۳

«من دیدگاه آزادی را که در کتاب‌های انگلیسی آموخته‌ام و توسط اساتید در کلاس‌های دانشگاه بحث می‌شوند دوست دارم. من آن‌ها را در مباحثم با خانواده و دوستانم استفاده می‌کنم اما با دنبال کردن آن‌ها، دیدگاهم نسبت به افراد و چیزهای اطرافم با دیدگاه خانواده‌ام متفاوت شده است.» (دانشجوی ب)

۴،۴ احساس دور شدن از خانواده هنگام صحبت کردن با آن‌ها با زبان انگلیسی

آیتم بعدی که بر اساس لاو و وانگر (۱۹۹۱)، که یادگیرندگان را «تمرین کنندگان» می‌نامند و معتقدند هویتشان بلافاصله بعد از کسب دانش، مهارت و گفتمان زبان تغییر می‌کند، طراحی شده است. در این آیتم بیان شده است: «احساس می‌کنم وقتی با خانواده‌ام به زبان انگلیسی صحبت می‌کنم از آن‌ها دور هستم». در کل، در فرهنگ محلی، از زبان انگلیسی

هنگام محاوره با خانواده بسیار به ندرت استفاده می‌شود حتی زمانی که دانشجویان در دانشگاه انگلیسی یاد می‌گیرند و تشویق می‌شوند که با خانواده به زبان انگلیسی صحبت کنند؛ فکر می‌کنند ممکن است با صحبت کردن به زبان انگلیسی مجبور شوند صمیمیت و صداقت را به خطر بیندازند.

نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که ۲۸ نفر از ۴۰ نفر شرکت‌کننده (۷۰٪) با این گزینه موافق نیستند. دو نفر از ۴۰ نفر به شدت با این گزینه موافق هستند و شش نفر از کل شرکت‌کنندگان موافقت خود را نشان داده‌اند. در کل، هشت نفر از ۴۰ نفر (۲۰٪) پاسخ مثبت داده‌اند. یکی از مصاحبه‌شوندگان اذعان داشت که:

گزیده ۴

«ما مردم اردوزبان ساده هستیم و با اعضای خانواده در خانه به زبان اردو صحبت می‌کنیم زیرا به ما حس نزدیکی با والدینمان و سایر اعضای خانواده را می‌دهد. من دوست ندارم با خانواده‌ام کاملاً به زبان انگلیسی صحبت کنم چون احساس می‌کنم که نزدیکی و صمیمیت با آن‌ها را از دست می‌دهم شاید به این دلیل است که نمی‌توانم احساساتم را همان‌طوری که به زبان اردو به خانواده‌ام منتقل می‌کنم با زبان انگلیسی بیان کنم و یا شاید چون آن‌ها نمی‌توانند کاملاً من را بفهمند. اما گاهی اوقات سهواً از واژگان زبان انگلیسی در محاوره استفاده می‌کنم. به نظر من، استفاده کامل از زبان انگلیسی در خانواده گستاخانه است زیرا موجب ایجاد فاصله در روابط متقابل ما می‌شود.»

(دانشجوی ج)

دانشجوی ب نیز اظهار داشت که: «من غالباً زبان انگلیسی را با زبان پنجابی مخلوط می‌کنم و کسی متوجه نمی‌شود و شکایتی ندارد.» داده‌ها به وضوح نشان می‌دهد که در کل، زبان آموزان وقتی انگلیسی صحبت می‌کنند احساس دوری از اعضای خانواده ندارند و این دیدگاه با آنچه به‌طور معمول درک شده است که استفاده از زبان انگلیسی توسط غیربومی‌ها به قیمت از دست دادن صمیمیت در روابط است متفاوت است. بنابراین، نگرش متفاوت پاسخ‌دهندگان نشان از تغییر هویت است، که طبق ادبیات تحقیق، می‌تواند به دلیل این احتمال باشد که شرکت‌کنندگان در زمان‌های مختلف دارای گزینه‌های هویت متفاوتی در تعاملات

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Women Association
جمعیة نرساء العالم الاسلامی
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بومی جهان اسلام

۲۲۲

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراست العالم الاسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

۲۲۳

تأثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

هستند. همان‌طوری که خانواده‌ها عموماً به یادگیری زبان انگلیسی تمایل نشان می‌دهند، شرکت‌کنندگان شروع به استفاده از آن به‌عنوان یک گزینه هویت متفاوت می‌کنند، متفاوت از هویت اولیه که در مدرسه کسب کرده‌اند. از این‌رو، یادگیری زبان انگلیسی تأثیری بر هویت یادگیرندگان نمی‌گذارد. تا حدودی، زبان آموزان هویت‌های اولیه خود را در بافت خانواده حفظ می‌کنند اما در عین حال به‌واسطه دستیابی به منابع زبان انگلیسی قابل دسترسی هویتشان تغییر می‌کند.

۴,۵ تأثیر ESL در پاسخ دادن به همکلاسی‌ها و اساتید در کلاس‌های دانشگاه در احوالپرسی، ملاقات و کمک در یاددهی/یاددهی

نتایج سؤال ۵ تحقیق که می‌گوید: «در نتیجه یادگیری ESL در دانشگاه، پاسخ‌های من به همکلاسی‌ها و اساتید در کلاس دانشگاه در احوالپرسی، ملاقات، و کمک در یاددهی/یادگیری، متفاوت از پاسخ‌هایم به همکلاسی‌ها و معلمانم در مدرسه شده است.»، نشان می‌دهد که ۳۴ نفر از ۴۰ دانشجوی (۸۵٪) پاسخ مثبت داده‌اند. در کل ۴ نفر از ۴۰ نفر (۱۰٪) پاسخ منفی داده‌اند.

گزیده ۶

«یادگیری زبان انگلیسی چیزهایی را به من داده است و چیزهایی را از من گرفته است. یادگیری زبان انگلیسی به‌طور کلی دربارهٔ مردم و روابط است و معلمان همیشه درباره آن صحبت می‌کنند. من از مباحث کلاس انگلیسی در زندگی روزمره و واقعی استفاده می‌کنم، گاهی آگاهانه و گاهی ناخودآگاه. در دانشگاه به روشی که در مدرسه به همکلاسی‌هایم پاسخ می‌دادم، پاسخ نمی‌دهم. در مدرسه، من همیشه درباره آن‌ها نگران بودم و مراقب بودم اما در دانشگاه بیشتر نگران خودم هستم و فکر می‌کنم بیشتر اوقات خیلی خودخواه هستم.» (دانشجوی الف)

داده‌ها به روشنی نشان می‌دهند که در نگرش پاسخ‌دهندگان نسبت به همکلاسی‌ها و اساتید در احوالپرسی، ملاقات و کمک به یاددهی/یادگیری تغییر حاصل شده است. نورتون (۲۰۱۰) اذعان می‌دارد که هویت به روابط اجتماعی ارتباط دارد و وقتی بافت اجتماعی افراد تغییر می‌کند، هویت ایشان نیز تغییر می‌کند. بنابراین زمانی که پاسخ‌دهندگان از مدرسه به

دانشگاه وارد می‌شوند، نگرششان نسبت به روابط در محیط جدید تغییر می‌کند، که طبق نظر نورتون (۲۰۲۰) تغییر هویت نام دارد.

۴,۶ تأثیر یادگیری زبان انگلیسی بر نگرش دوستان دبیرستانی زبان آموز همان‌طوری که وی را درک کرده‌اند

نتیجه تحلیل آیت‌م شماره ۶ تحقیق (در نگرش همکلاسی‌های دبیرستانی‌ام - آن‌هایی که اکنون با خودم در دانشگاه درس می‌خوانند - در روش تعامل با من در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی تغییر می‌بینم)، نشان می‌دهد که ۳۳ نفر از ۴۰ دانشجوی پاسخ‌دهنده به سؤالات تحقیق (۸۲,۵٪) به این گزاره پاسخ مثبت داده‌اند. پاسخ‌دهنده‌ها احساس می‌کردند که تغییری در روش تعامل دوستان دوران دبیرستان ایشان که هم‌اکنون با آن‌ها در همین دانشگاه تحصیل می‌کنند در نتیجه یادگیری زبان انگلیسی ایجاد شده است.

گزیده ۷

«اکنون همان روابط را با دوستانم ندارم. رابطه با افراد در دانشگاه رسمی‌تر و کم‌رنگ‌تر است. هم من و هم دوستان قدیمی‌ام خیلی تغییر کرده‌ایم، فکر می‌کنم شاید به خاطر آموزش بیش از حد انگلیسی باشد. اگر به گذشته و زمانی که یک دختر دبیرستانی بودم نگاه کنم، می‌بینم که خیلی فرق کردم و دوستانم هم همین را می‌گویند. خیلی بیشتر از گذشته مزوی و خشن شده‌ام، درست مثل قهرمانان داستان‌های انگلیسی شده‌ام.» (دانشجوی الف)

این امر تغییر در هویت اجتماعی - فرهنگی خوانده می‌شود. لاو و وانگر (۱۹۹۱) توصیه می‌کنند که تغییر دانش و گفتمان زبان آموز بخشی از تکامل هویت است. علاوه بر آن، درست همانند شرکت‌کنندگان تحقیق، دوستانشان نیز تغییر کردند که بر هویتشان نیز تأثیرگذار است. اطلاعات در شکل ۱ نشان می‌دهد که ۷,۵٪ از پاسخ‌دهندگان اذعان داشته‌اند که هویت شکل‌گرفته در دوران مدرسه‌شان را حفظ کرده‌اند و از نشان دادن هرگونه تغییر بر اثر یادگیری زبان انگلیسی بر نگرش دوستان دبیرستانی نشان طفره رفتند. حتی اگر ۷,۵٪ از شرکت‌کنندگان این حس را داشته باشند، قابل‌اغماض نیست؛ فلاودو و همکاران (۱۹۹۸) نشان دادند که انگلیسی یک‌زبان بسیار مهم در دانشگاه شهر هونگ کنگ است اما بسیاری از دانشجویان همان هویت اولیه ساخته‌شده در هویت کانتونی را حفظ کرده‌اند.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام

۲۲۴

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

۵. نتیجه گیری

هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر آموزش زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم بر هویت دانشجویان دانشگاه لاهور پاکستان به عنوان یک کشور اسلامی است که زمانی مستعمره انگلیس بوده و زبان انگلیسی در کنار زبان اردو زبان رسمی آن کشور بوده و اکنون نیز همچنان به عنوان زبان دوم در آموزش جای خود را حفظ کرده است. دلیل انجام این تحقیق این حقیقت است که هویت دانشجویان بیشتر با توجه به «سیاست مکان» (کاناگاراچا، ۱۹۹۹)، در کشورهای پسا استعمار، جایی که زبان انگلیسی زبان محلی بوده، به صورت مخلوط و دورگه شکل می گیرد (نورتون و کمال، ۲۰۰۳). هدف ما بررسی این تأثیر در کشورهای اسلامی که دارای جایگاه سیاسی در منطقه خاورمیانه هستند است تا با استفاده از یافته های آن در سیاست گذاری های مربوط به یادگیری زبان انگلیسی به عنوان یک زبان بین المللی در کشورهای اسلامی مراقبت بیشتری صورت گیرد تا از تغییر هویت اصلی جوانان و زبان آموزان متأثر از یادگیری زبان انگلیسی در کلاس های درس جلوگیری به عمل آید. این مطالعه به مریبان آموزشی و تصمیم گیرندگان زبان این آگاهی را می دهد که دانشجویان حتی در محیط های غیربومی زبان از دانش زبان انگلیسی برای شکل دادن هویت خود و نگرش به آینده با استفاده از این هویت استفاده می کنند. چالش پیش روی تصمیم گیرندگان گسترش چنین سیاست هایی است که بتوان با آن هویت اصلی دانشجویان را تقویت و حفظ کرد و دانشجویان بتوانند خودشان را یک مسلمان خوب، یک شهروند پایبند به اصول و عضو صلح جویی از جامعه جهانی بدانند.

یکی از چالش های آموزشی پیش رو در کشورهای اسلامی مقابله با هژمونی فرهنگی از طریق نفوذ سبک های نوین آموزش زبان انگلیسی مطابق با روش های ارائه شده از سوی کشورهای انگلیسی زبان است. عمده ترین جوامع هدف این دولت های قدرت طلب، کشورهای جهان اسلام بخصوص در منطقه خاورمیانه است که جامعه گسترده ای از مسلمانان را در خود جا داده است و از طرفی هم متأسفانه زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی یا زبان دوم در این کشورها آموزش داده می شود که به واسطه بیگانگی با آن هرگونه آموزش منفی اثرگذار خواهد بود (حسینی، ۱۳۹۵، ص ۴۵).

دانشجویان اساساً به یادگیری زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم علاقه مند هستند اگرچه

فصلنامه علمی - پژوهشی
مجموعه دانشکده معارف اسلامی
پژوهش های نوین در جهان اسلام

مطمئن نیستند که با این مهارت کسب شده در زبان انگلیسی، غیر از اخذ مدرک تحصیلی، دقیقه چه کاری می‌خواهند انجام بدهند. اما این چشم‌انداز روشن را دیده‌اند که زبان انگلیسی می‌تواند به آن‌ها در بسیاری از موقعیت‌ها کمک کند، مثلاً ارتباط با دیگران برای اهداف استخدامی، استخدام در مشاغل و تجارت‌های بین‌المللی و مسافرت‌های تفریحی و تحصیلی به کشورهای دیگر و غیره. این تحقیق پیشنهاد می‌کند که می‌توان این دیدگاه دانشجویان را ارج نهاد در حالی که مسیر برنامه درسی انگلیسی یا سیاست حاکم را جهت عکس داد. علاوه بر آن، همان‌طوری که هویژو (۲۰۱۲) می‌گوید، باید راه‌های ارتباطی را کشف کرد و فرصت‌های بیشتری برای درک دیدگاه دانشجویان و بحث و گفتگو درباره آن‌ها فراهم کرد. به‌طور مثال با در نظر گرفتن فرهنگ سنتی پاکستان، به‌عنوان مطالعه موردی این تحقیق، پیشنهاد می‌شود که ندای درون دانشجویان و والدینشان را باید شنید زیرا تأیید دانشجو بر هویت یا شغل آینده، در این فرهنگ، به‌طور کلی از طریق مشورت با والدینشان انجام می‌گیرد. همچنین توصیه می‌شود که اطلاعات درباره پیشینه خانواده دانشجویان، گذشته و حال آن‌ها شامل چشم‌انداز آینده و غیره می‌بایست از طریق تحقیق یا همایش‌های دانشجویی - استادی یا اولیاء-مربیان دانشگاهی جمع‌آوری و موردنظر قرار بگیرد. این اطلاعات را باید در طراحی دوره‌های آموزشی زبان انگلیسی و یا سیاست‌های آموزشی آن به کار بست. به‌طور مطلوب، هم فرهنگ محلی و هم فرهنگ جهانی را باید با دروس ESL هماهنگ و همخوان کرد که به‌نوبه خود باید با توقعات دانشجویان هم‌راستا باشند. در ضمن می‌توان با استفاده از نتایج تحقیقاتی مشابه به نظر خود دانشجویان و اساتید در راه‌های تقویت و استحکام هویت اصلی هر دو گروه تلاش کرد چراکه شاید یکی از دلایل تغییر هویت زبان‌آموزان تأثیر هویت تغییر یافته استاد غیربومی و یا تشویق‌های اساتید بومی بر همزادپنداری با فرهنگ جدید ارائه شده در لابلای مطالب درسی باشد. در ضمن پیشنهاد می‌شود تحقیق مشابهی در کشورهای اسلامی که زبان انگلیسی در آن به‌عنوان زبان خارجی آموخته می‌شود در مقایسه با کشورهای اسلامی که زبان انگلیسی‌زبان دوم محسوب می‌شود انجام شود تا این موضوع از دو دیدگاه موردبررسی قرار گیرد و نتایج این تحقیقات منبعی برای تصمیم‌گیری‌های آموزشی و سیاست‌گذاری منطقه در جلوگیری از تهاجم فرهنگی و تغییر هویت مسلمانان منطقه گردد شاید که از فرار مغزها در این کشورها از جمله ایران جلوگیری به عمل آید.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام

۲۲۶

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

منابع

- التیامی نیا، ر.؛ تقوایی نیا، ع.، (۱۳۹۵). تبیین نقش و جایگاه قدرت نرم در تحقق اهداف سیاست داخلی و خارجی. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ششم، شماره سوم، ص ۱۶۷-۱۹۶.
- بازدار، ش.؛ پیشگاهی فرد، ز. و فرجی راد، ع. (۱۳۹۵). بررسی و اولویت‌بندی عوامل واگرایی اثرگذار در روابط ایران و کشورهای اسلامی پیرامون. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ششم، شماره دوم، ص ۱۵۱-۱۷۷.
- برزگر، ا.؛ عزیز خانی، ا. (۱۳۹۵). تحلیل پیگیری هم‌زمان احیای هویت اسلامی و انطباق با مدرنیسم توسط اسلام‌گرایان ترکیه. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ششم، شماره چهارم، ص ۳۱-۴۱.
- حسینی، م. (۱۳۹۵). امپریالیسم زبانی یا زبان امپریالیسم: ضرورت مواجهه با هژمونی زبان انگلیسی در کشورهای اسلامی. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ششم، شماره سوم، ص ۴۳-۷۵.
- Anbreen, T. (2015). The Influence Of English Second Language Learning On Pakistani University Students' Identity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 192 (2015) 379-387
- Ashraf, H. (2007). *A Study of English Language Learning as an Element Affecting the Social Capital of the People of Pakistan*. (Doctoral thesis, National University of Modern Languages, Islamabad, Pakistan). Retrieved from <http://eprints.hec.gov.pk/2616/1/2423.htm>
- Andersen et al., (2009). *Sociolinguistic Identity* (M.A. Research Project). Available from <http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/4633/1/FINAL%20PROJECT2.pdf>
- Blood, P. (1994). *Pakistan: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress. Retrieved from: <http://countrystudies.us/pakistan/30.htm>
- Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching* (5th ed.). White Plains, N.Y: Longman.
- Canagarajah, S. (1999). *Resisting Linguistic Imperialism in English Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Flowerdew, J., Li, D. & Miller, L. (1998). Attitudes towards English and Cantonese among Hong Kong Chinese University lecturers. *TESOL Quarterly* 32 (2), 201-231.
- Hall, S. (1996) Introduction: who needs 'identity'? In S. Hall and P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 3-17). London: Sage
- Huizhu, H. (2012). *Mutual influences between learners' identity construction and English language learning in the first year of university study in China* (M.Phil thesis, The

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

۲۲۷

تأثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

University of Hong Kong. Retrieved from <http://hub.hku.hk/handle/10722/173913>)

Kachru, B.B. (1985). Standards, codification and sociolinguistic realism: The English language in the outer circle. In R. Qurik & H. Widdowson (Eds.), *English in the world: Teaching and learning the language and literatures* (pp. 11–36). Cambridge: Cambridge University Press.

Khodadady, E., & Navari, S. (2012). Foreign Language Identity and its Relationship with Travelling and Educational Level. *English Language Teaching*, 5(3), 30-39.

Lantolf, J. P. (2000). *Sociocultural theory and second language learning*. Oxford: Oxford University Press.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mahboob, A. (2009). English as an Islamic language: a case study of Pakistani English. *World Englishes*, 28(2), 175–189.

Mansoor, S. (2002). *The Role of English in Higher Education in Pakistan* (Doctoral thesis). Retrieved from <http://ethos.bl.uk/DownloadOrder.do?orderNumber=THESIS00584748>

Morita, N. (2004). Negotiating Participation and Identity in Second Language Academic Communities. *TESOL Quarterly*, 38(4), 573-603.

Norton, B. (2000). *Identity and language learning: gender, ethnicity and educational change*. Harlow: Longman.

Norton, B. (2010). Language and Identity. In N. H. Hornberger & S. L. McKay (Ed.), *Sociolinguistics and Language Education* (pp.349-369). Bristol: Multilingual Matters.

Norton, B., & Kamal, F. (2003). The Imagined Communities of English language learners in a Pakistani School. *Journal of Language, Identity & Education*, 2(4), 301-317.

Norton, B., & Toohey, K. (2011). Identity, language learning, and social change. *Language Teaching*, 44(4), 412-446.

Peirce, B.N. (1995). Social identity, investment, and language learning. *TESOL Quarterly*, 29(1), 9-31.

Phan, L. H. (2008). *Teaching English as an international language: identity, resistance and negotiation*. Buffalo, NY: Multilingual Matters.

Rahman, T. (1996). *Language and Politics in Pakistan*. Karachi: Oxford University Press.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۲۲۸

سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

۲۲۹

تأثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در ...

- Rahman, T. (1997). The Urdu-English Controversy in Pakistan. *Modern Asian Studies*, 31 (1), 177-207.
- Rahman, T. (2004). *Language Policy and Localization in Pakistan: Proposal for a Paradigmatic Shift*. Retrieved from <http://www.elda.org/en/proj/scalla/SCALLA2004/rahman.pdf>
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford: Oxford University Press.
- Shakouri, N. (2013) Constructing Learner Identity: A Poststructuralist Perspective. *Humanising Language Teaching* 15 (2). Retrieved from <http://www.hltag.co.uk/apr13/mart01.htm#C3>
- Toohey, K., Day, E., & Manyak, P. (2007). ESL Learners in the Early School Years. International handbook of English language teaching. In J. Cummins & C. Davison (Ed.), *International handbook of English language Teaching* (pp.625-630). New York: Springer.
- Virkkula, T., & Nikula, T. (2010), Identity construction in ELF contexts: a case study of Finnish engineering students working in Germany. *International Journal of Applied Linguistics* 20 (2), 251-273.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wertsch, J. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priv-۰۷۰۴۰۸

به این مقاله این گونه استناد کنید:

حسینی، منیرالسادات (۱۳۹۶)، «تأثیر آموزش زبان انگلیسی بر هویت زبان آموزان در کشورهای اسلامی پسا مستعمره: مطالعه موردی پاکستان» فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، س ۷، ش ۴، زمستان ۹۶، صص ۲۲۹-۲۰۷.